

Zkoumání mimoprávních vlivů na hranici metodologicky možného

Exploring Extra-legal Influences at the Edge of what is Methodologically Possible

Lubomír Majerčík*

Abstrakt

Text čtenáři představuje knihu *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, upozorňuje na limity jejího metodologického přístupu založeného na rozhovorech se soudci a zasazuje závěry do širšího kontextu. Autorům se úspěšně podařilo aplikovat Dyevrův model na podmínky českého ústavního soudu a zároveň shrnout vše, co bylo o rozhodovacích procesech Ústavního soudu napsáno. Tím připravili půdu pro další výzkum, který už by se ale měl vydat jinou cestou než zpřesňováním Dyevrova modelu. Nabízí se hledání konkrétních příkladů působení mimoprávních vlivů nebo korekce teoretických východisek kvantitativními metodami.

Klíčová slova

Soudcovské chování; soudcovské rozhodování; Ústavní soud; ústavní soudci; mimoprávní vlivy; veřejné mínění; média.

Abstract

The review introduces the book to the reader, highlights limitations of its methodological approach based on interviews with Justices, and places the conclusions in a broader context. The authors have successfully managed to apply Dyevre's model to the conditions of the Czech Constitutional Court and at the same time summarise everything that has been written about the decision-making processes of the Constitutional Court. This has set the stage for further research, which should take a different path than refining Dyevre's model. The search for concrete examples of the influence of extra-legal influences or the correction of theoretical assumptions by quantitative methods is suggested.

Keywords

Judicial Behaviour; Judicial Decisionmaking; Constitutional Court of the Czech Republic; Justices; Extra-legal Factors; Public Opinion; Media.

Ke psaní o vlivech na rozhodování soudců lze přistoupit různými způsoby. V českém prostředí Jiří Baroš¹ a částečně i Tomáš Němeček² ilustrovali ideové zakotvení konkrétních

* Mgr. et Mgr. Lubomír Majerčík, LL.M., vedoucí, Analytický odbor, Ústavní soud / Head, Analytics Department, Constitutional Court, Czech Republic / E-mail: lubo.majercik@gmail.com

¹ BAROŠ, J. *Vladimír Čermák: člověk – filozof – soudce*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 289 s. ISBN 978-80-210-4946-8.

² NĚMEČEK, T. *Padni komu padni: život a případy Elišky Wagnerové*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 160. ISBN 978-80-7502-055-0.

ústavních soudců na jimi zpravodajovaných nálezech Ústavního soudu. Lidským rozhodováním se v českém prostředí také několik dekád zabývá popularizátor přírodních věd František Koukolík.³ Ten ve svých esejích (ne přímo soustředěných na soudce) staví na experimentech zkoumajících ovlivnění rozhodování emocemi, stresem, empatií či změnami na mozku v důsledku požívání návykových látek. Tereza Papoušková zase na základě kvantitativních metod ověřuje, nakolik mají vliv na míru meritorního přezkumu ústavních soudců faktory, jako je rozsah jejich nedodělků, délka jejich působení na Ústavním soudu či jejich odborný zájem.⁴

Autoři recenzované knihy se vydali jinou cestou. Jakkoli se zdá, že na začátku svého bádání měli o poznání velkorysejší metodologické představy, komplikace s realizací kvantitativního výzkumu (s. 20 či 50) jim manévrovací prostor do velké míry zúžily na kvalitativní cestu – rozhovory s ústavními soudci. Je proto nutné hned v úvodu předeslat, že kniha daleko více vypovídá o tom, co si ústavní soudci *myslí* (nebo spíše co říkají, že si myslí) o mimoprávních vlivech na ně působících, než že by zkoumala, jaké reálné dopady na jejich rozhodovací činnost tyto vlivy mají.

Takto zúžené závěry jsou nevyhnutelným důsledkem toho, že se autoři drží teoretického modelu Arthura Dyeveho (s. 54) a postupují přísně rigorózně. Kniha tak na škále teorie-praxe spíše cílí na teoretiky než na advokáty, kteří by si od nadpisu mohli slibovat, že se dozví něco o tom, jak na soudce (podprahově) působit, aby jejich návrhu vyhověli.⁵ Stejně tak kniha nemá ambici formulovat opatření, jak mimoprávní vlivy minimalizovat, lze-li tak vůbec činit a je-li to záhodno.⁶ Od knihy tedy nemůžeme čekat příklady případů, u nichž by nějaký zkoumaný mimoprávní vliv vyplul na povrch. Směřuje spíše k lepšímu vysvětlení chování soudců a zpřesnění Dyeveho modelu. A to se jí daří.

Zároveň je potřeba mít na paměti, že zvolený Dyevrův model, zohledňující strukturální a postojová východiska, je jen jedním z mnoha možných popisů chování soudců. Sleduje jen určitý výsek z plejády vlivů působících na soudcovské rozhodování. Zahraniční literatura pracuje s mnoha nevědomými faktory, které mají původ např. ve vnímání subjektů sporu, jedná se o rostoucí kategorii publikací o stereotypech či předsudcích.⁷ Dále zmiňuje

³ Např. KOUKOLÍK, F. *Rozhodování*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2020, 278 s. ISBN 978-80-246-4743-2 či KOUKOLÍK F. *Lidství. Neuronální koreláty*. 1. vyd. Praha: Galén, 2010, 156 s. ISBN 978-80-7262-654.

⁴ PAPOUŠKOVÁ T., PAPOUŠEK, J. Ústavní soudci v kvantitativní perspektivě. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2017, roč. 25, č. 1, s. 73–92. ISSN 1805-2789. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2017-1-5>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6657>. PAPOUŠKOVÁ, T. Nastolování agendy u Ústavního soudu: Kdo a na základě čeho vybírá, které případy projednat a které odmítnout? *Jurisprudence*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, roč. 2018, č. 6, s. 3–21. ISSN 1802-3843.

⁵ V této souvislosti se mluví mj. o fenoménu „anchoringu“, k němuž např. GUTHRIE, Ch., RACHLINSKI, J., WISTRICH, A. Blinking on the Bench: How Judges Decide Cases. *Cornell Law Review*. 2007, roč. 93, č. 1, s. 19–21.

⁶ Tímto směrem formulují své závěry např. OEBERST, A, INGKE G. When being wise after the event results in injustice: Evidence for hindsight bias in judges' negligence assessments. *Psychology, Public Policy and Law*. 2016, roč. 22, č. 3, s. 271–279, DOI: <https://doi.org/10.1037/law0000091> či KAPLAN, M. F., MILLER, L. E. Reducing the effects of juror bias. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1978, roč. 36, č. 12, s. 1443–1455. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.12.1443>

⁷ RACHLINSKI, J., SHERI, L. J., WISTRICH, A. J, GUTHRIE, Ch. Does Unconscious Racial Bias Affect Trial Judges? *Notre Dame Law Review*. 2009, roč. 84, č. 3, s. 1195–1246. BUSHWAY, S. D., PIEHL, A. M. Judging judicial discretion: Legal factors and racial discrimination in sentencing. *Law and Society Review*. 2001, roč. 35, č. 4, s. 733–764. DOI: <https://doi.org/10.2307/3185415>

kognitivní zkreslení, nevědomé procesy ovlivňující rozhodování jako takové⁸. A v neposlední řadě pojednává o situačních vlivech na rozhodování, jako je zařazení přestávky na svatčinu, teplota vzduchu, výsledky sportovních závodů v předvečer rozhodování či regionální umístění soudu.⁹ Ve světle této literatury se jako neodůvodněně legalistické zdá tvrzení autorů, že mimoprávní vlivy se projevují zejména u soudů vyšších instancí, u soudů níže v soudní hierarchii má docházet k přímočaré aplikaci práva (s. 35). To zpochybňuje bohatá literatura o mimoprávních vlivech, jež vychází z rozhodování poroty, ze studia ukládání trestů¹⁰ či literatura zmíněná výše.

Autoři příslovečně drží prst na tepu doby. Kniha přichází v době zvýšeného zájmu o výchozí ovlivňující rozhodování soudů – jen v uplynulém roce vyšly vedle recenzované publikace na obdobné téma další knihy v zahraničí¹¹ i u nás¹². Není se čemu divit, tomuto trendu napomáhá řada faktorů: rostoucí role ústavních soudů ve společnosti, judicializace politiky, větší mezioborová spolupráce a zpřesnění výzkumných metod¹³. To, co jsme v minulosti tušili, umíme dnes daleko citlivěji podložit a změřit. Tyto zejména americké teorie přenášejí autoři do české praxe. V mnoha ohledech tak činí v našich končinách poprvé, na jiných místech zase stavějí na existujících pracích a zasvěceně s nimi polemizují.¹⁴ Je v této souvislosti škoda, že vydání dizertační práce Jana Chmela se časově protnul s publikací recenzované knihy, což vyloučilo jejich vzájemný dialog.

Už v úvodu nás autoři nenechávají na pochybách, že velmi dobře vědí, co dělají, a že své závěry vyvozovali velmi pracně. Vedle zasazení do současné literatury na dané téma staví

-
- ⁸ U nás už zmiňované publikace Františka Koukolíka, který se věnuje i právnímu rozhodování. V zahraničí např. OLABOREDE, A., MEINTJES-VAN DER WALT, L. Cognitive bias affecting decision-making in the legal process. *Obiter*. 2020, roč. 41, č. 4, s. 806–830. DOI: <https://doi.org/10.17159/obiter.v41i4.10489> či LÖSEL, F., BENDER, D., BLIESENER, T. *Psychology and Law: International Perspectives*. Berlín: De Gruyter, 1992, 557 s. ISBN 9783110137255. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110879773> nebo BUNN, S., STAMMERS, S. Unintentional Bias in Court. *UK Parliament Research Briefing*. 2015.
- ⁹ DANZIGER, S., LEVAV, J., AVNAIM-PESSO, L. Extraneous Factors in Judicial Decisions. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2011, roč. 108, č. 17, s. 6889–6892. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1018033108>; HEYES, A., SABERIAN, S. Temperature and Decisions: Evidence from 207,000 Court Cases. *American Economic Journal: Applied Economics*. 2019, roč. 11, č. 2, s. 238–265. DOI: <https://doi.org/10.1257/app.20170223>; CHEN, D.L. Mood and the Malleability of Moral Reasoning. *TSE Working Paper*. 2017, č. 16-707; PASKO, L. Villain or Victim: Regional Variation and Ethnic Disparity in Federal Drug Offense Sentencing. *Criminal Justice Policy Review*. 2002, roč. 13, č. 4, s. 307–328. DOI: <https://doi.org/10.1177/088740302237801>
- ¹⁰ Nemusíme chodit daleko, mimoprávním vlivům v této oblasti se věnuje v českém prostředí Jakub Drápal. Shrnutí literatury na toto téma lze nalézt např. DRÁPAL, J., PINA-SÁNCHEZ, J. Does the weather influence sentencing? Empirical evidence from Czech data. *International Journal of Law, Crime and Justice*. 2019, roč. 56, č. March, s. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2018.09.004>
- ¹¹ SUNSTEIN, C., KAHNEMAN, D., SIBONY, O. *Noise. A Flaw in Human Judgment*. HarperCollins Publishers, 2021, 464 s. ISBN 0316451401; HÄCKER, B., ERNST, W. (eds.). *Collective Judging in Comparative Perspective: Counting Votes and Weighing Opinions*. Intersentia, 2020, 344 s. ISBN 9781780686240. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781839700804>
- ¹² CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?* Praha: Leges, 2021, 311 s. ISBN 978-80-7502-539-5.
- ¹³ V českém prostředí např. aktuálně NOVOITNÁ, T. Síťová analýza v právu: Síťové metody a jejich využití pro získávání a vyhledávání právních informací. *Revue pro právo a technologii*. 2021, roč. 12, č. 24, s. 39–76. DOI: <https://doi.org/10.5817/RPT2021-2-2>
- ¹⁴ Pomineme-li okruh autorů knihy, jedná se publikace zejména Jana Chmela, Terezy Papouškové či Jana Petrova.

na rozhovorech s ústavními soudci prováděnými v průběhu tří let, prošli také 7 000 mediálních výstupů ústavních soudců a opírají se o cca 70 000 rozhodnutí Ústavního soudu (vše do konce roku 2018). Byť tento „korpus dat“ autoři v úvodu zmiňují (s. 23), není úplně zřejmé, k čemu všechna ona rozhodnutí Ústavního soudu využili. S výjimkou síťové analýzy koalic, na niž byla použita jen část plenárních nálezů, na masu rozhodnutí Ústavního soudu nikde dále neodkazují. Přitom by se s těmito daty nabízelo zkoumání přímých dopadů mimoprávních vlivů na rozhodování Ústavního soudu, což by napomohlo korekci toho, co soudci o sobě tvrdí, s realitou.

Předtím než si autoři zúží široké téma mimoprávních faktorů do zpracovatelné podoby, usilují v další kapitole o představení celého výzkumného pole. Poutavě mapují diskusi mezi legalisty, věřícími v objektivní nalezení řešení sporu na základě práva, a skeptickými realisty. Následně si pro své bádání volí postojový a strategický model, jež blíže rozebírají. Ten první vyzvedává politicko-ideologické nastavení soudce, dle něhož (zjednodušeně) soudce rozhoduje na základě svého světonázoru, který obalí právní terminologií. Autoři jsou si vědomi nesnadného přenesení modelu z amerických odborných periodik do českých podmínek – většinou nám chybí data o hlasování konkrétního soudce, také nedisponujeme daty o jejich ideologickém smýšlení, jmenovací proces není polarizován jako v USA. Vedle toho si autoři volí strategický model, jenž soudce chápe jako kalkulující hráče, kteří při rozhodování zohledňují preference ostatních aktérů – ať už externích (exekutiva, média), či interních (interakce s ostatními soudci). Dyevre se snaží uvedené modely syntetizovat za pomoci tří analytických rovin. Ukazuje, že na makro a meso úrovni tahá za silnější konec strategický model. Jestliže soudci necítí v těchto oblastech tlak, mohou dát na mikroúrovni průchod svému světonázoru, ke slovu se dostává postojový model.

V další kapitole autoři pečlivě shrnují výzkum věnující se rozhodování českého ústavního soudu. Pro budoucí bádání odvedli kus záslužné práce, na jednom místě teď máme uspořádanou soudobou českou literaturu k rozhodovacím procesům Ústavního soudu. Jak bylo řečeno výše, chybí zde pouze nejnovější dílo – publikovaná dizertační práce Jana Chmela, nabízející propojení toho, co autor od roku 2013 na téma ústavních soudců sepsal. Srovnání výstupu Chmela a autorského týmu kolem Benáka a Smekala by si zasloužilo samostatnou recenzní esej.

V následující kapitole se autoři zaměřují na ustavování soudců Ústavního soudu jako jeden z mimoprávních vlivů, který působí dle Dyevrova modelu na meso úrovni. Poukazují na problém s absencí postupného jmenování soudců, neboť ve velmi krátkém čase dochází k obměně většiny soudců, což může vést ke ztrátě institucionální paměti a narušení kontinuity v judikatuře. Tento zvláštní rys českého ústavního soudu se však zdá být v posledních letech na přirozeném ústupu, jak dochází k odchodu soudců před vypršením jejich plného mandátu (J. Musil, K. Šimáčková). Jiné „nové“ ústavní soudy jsou z tohoto pohledu v obdobné, ne-li horší situaci (Chorvatsko, Slovinsko, Slovensko či Moldávie). Zároveň má tento ustavovací prvek i své kladné stránky. Pokud mají noví členové přinést do soudního tělesa čerstvé náhledy, okysličení, jejich postupné příchody po jednom by tento efekt přivodit nemusely,

protože by mohli být noví soudci rychle socializováni¹⁵. To zvláště hrozí, pokud zasedají v menších soudních formacích. Z této perspektivy by efekt menších „velkých třesků“ mohl zároveň zachovat kontinuitu a zároveň přinést nové pohledy do usazené judikatury. Ostatně i touto motivací bylo vedeno zrušení specializací na Nejvyšším správním soudu a zavedení rotace v rámci senátů u Ústavního soudu. Naopak postupný příchod soudců na Nejvyšší soud do malých formací má potenciál vést k potlačování nových vlivů a konzervování judikatury. Druhým zvláštním rysem jmenovací procedury je dle autorů možnost bezprostředního opakování mandátu.¹⁶ V této souvislosti poukazují na známé problematické případy druhé kandidatury Jiřího Nykodýma a Miloslava Výborného. Pouze u toho se nezastavují, podrobně sledují jmenovací zvyklosti všech tří prezidentů i vydávání souhlasu ze strany Senátu. Na základě stenozáznamů jednání Senátu ilustrují, že pro část senátorů má ideová orientace kandidátů značný význam, část senátorů naopak vyjadřuje obavy, aby kandidáti moc politicky nevystupovali. Tato kapitola ukazuje, že Senát i prezident bere v úvahu politickou minulost, názory a hodnotovou orientaci, což může hrát roli právě při zájmu soudce o opakovaný mandát.

V případě kapitoly věnující se navrhovatelům před Ústavním soudem není zcela osvětlená vazba na celkové téma knihy. Průniků se nabízí vícero – existuje vztah mezi navrhujícím subjektem a úspěšností ve věci? Lze vysvětlit mimoprávními důvody, proč jsou někteří navrhovatelé úspěšnější než jiní?¹⁷ Může mít vliv osobní (tudíž mimoprávní) vztah mezi navrhovatelem a soudcem zpravodajem?¹⁸ Autoři se spíše soustředují na popis různých typů navrhovatelů a v závěru volají po tom, aby Ústavní soud lépe pracoval se svým obrazem.

K hmatatelným výsledkům výzkumu autorského kolektivu se dostáváme až ve třech následujících kapitolách (strategické rozhodování, kolegalita a role veřejného mínění). Strategickému rozhodování Ústavního soudu (kapitola 6) se doposud nikdo v české literatuře do této míry podrobnosti nevěnoval. Autoři dochází k závěru, že důvody pro strategický postup soudců na makro a meso úrovni v České republice odpadají. Ústavní soud se jednak těší vysoké veřejné podpoře. A vzhledem k fragmentaci politické scény nelze ani očekávat nějaký soustředěný útok na jeho fungování, spočívající např. v zásazích do rozpočtu, změně ústavního pořádku či ignorování jeho rozhodnutí. Proto autoři spatřují potenciál pro strategické uvažování soudců pouze na mikro úrovni, což se promítá zejména do kalkulací při hlasování o rozhodnutích. Největší prostor dostávají soudci při projednávání senátních věcí, nejmenší při rozhodování jako samosoudci¹⁹. Při jednáních pléna je dle autorů role soudce zpravodaje

¹⁵ COOK, B. B. The Socialization of New Federal Judges: Impact on District Court Business. *Washington University Law Review*. Roč. 71, č. 2, s. 253–279.

¹⁶ Autoři označují českou kombinaci jednoho nominačního kanálu a možnosti opakovat mandát jako jedinečnou v rámci Rady Evropy, ne-li celého světa. To však není zcela přesné, podobný institucionální design můžeme najít v Chorvatsku či Švýcarsku.

¹⁷ Různé vstřícnosti ústavních soudců vůči různým typům navrhovatelů se věnuje i Chmel ve své knize.

¹⁸ Související problematika podjatosti ústavního soudce už byla předmětem vědeckého bádání např. v ROSINOVÁ NEMEŠKALOVÁ, A. *Podjatost soudců v rozhodovací praxi vrcholných soudů ČR*. Praha: C. H. Beck, 2021, 240 s. ISBN 978-80-7400-845-0.

¹⁹ I ten se jim zúžil poté, co byl stanoviskem Pl. ÚS-st. 53/21 ze dne 7. 9. 2021 překonán autory citovaný náleží sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014, který umožňoval diskreci při posuzování včasnosti podání účinného prostřednictvím e-mailu.

„neutralizována“ kolektivním rozhodováním. V této souvislosti je škoda, že se autoři poměrně stručně orientovali pouze na roli soudce zpravodaje a nezaměřili také pozornost na roli předsedajícího. Ten může velmi strategicky ovlivnit průběh projednání jen tím, v jakém pořadí udává slovo, v jakém okamžiku nechává hlasovat, jakou formu hlasování zvolí.²⁰

Kapitola o kolegiálnosti je neoriginálnější příspěvkem celé publikace. Autoři si všimají, že kolektivnost rozhodování má nejenom vliv na vyvažování postojů jednotlivých soudců (zkušeností, světonázoru), ale také na to, jak se sami soudci chovají. Stejný soudce by totiž dost dobře mohl prosazovat nějaký názor jako samosoudce, odlišný názor v senátu a další verzi zase na plénu.²¹ Tím se autoři částečně vymezují proti Dyeveho modelu, který právě na mikroúrovni předpokládá největší průchod osobnosti soudce. Postoje soudců se projevují v jejich různé vstřícnosti vůči ústavním stížnostem v rámci senátního rozhodování. Pokud jsou vnitřní procesy senátu vhodně nastavené a soudci disponují dostatečnými zdroji (čas na rozhodování), otevírá se prostor pro důkladnější deliberaci. Členové senátu pak nebudou rozhodovat ve vleku soudce zpravodaje, bude mezi nimi panovat větší informační symetrie.

Z kapitoly 7 ovšem není zřejmé, jestli autoři při důkladnější deliberaci očekávají automaticky větší vstřícnost vůči ústavním stížnostem. Případný vztah mezi těmito veličinami je možné zkusit otestovat. Podle statistik totiž Ústavnímu soudu za posledních deset let výrazně poklesl nápad, což bylo zároveň provázeno zvýšením výkonu soudců.²² Projevily se tedy dostupnější zdroje a větší prostor pro osobnost soudce ve větší vstřícnosti vůči stěžovatelům?

V případě plenárního rozhodování autoři zaměřují svou pozornost na publikování odlišných stanovisek jako projev osobnosti soudce a utváření hlasovacích koalic jako projev kolegiality rozhodování. K větší sdílnosti autoři využívají síťové grafy, jimiž zobrazují názorovou blízkost mezi jednotlivými soudci druhé a třetí dekády při posuzování plenární agendy. Uzavírají, že kvalitní deliberace sice může vliv osobnosti soudce na rozhodování minimalizovat a vést soudní těleso ke konsenzuálnějšímu rozhodnutí, nemůže však osobnost soudce a jeho niterné postoje zcela vymazat.

Osvěžujícím příspěvkem do debaty k mimoprávním vlivům je kapitola o roli médií a veřejného mínění. Moderní justice se podle ní bez uvědomělé práce s médii neobejde, protože díky nim si získává veřejnou podporu a legitimitu. Ústavní soudci si jsou dobře vědomi významu médií, nicméně z rozhovorů vyplývá, že se značně liší v přístupu k nim – od soudců mediálně zdrženlivých až po soudce proaktivní. Český ústavní soud se těší silné veřejné podpoře, má k dispozici tiskovou mluvčí a aktivně pracuje se sociálními sítěmi. To mu umožňuje přijímat i nepopulární rozhodnutí, protože disponuje nastrádaným rezervoárem společenské podpory a média ho ráda vyslechnou. Tato kapitola představuje právníkům nová

²⁰ Vlivu hlasovacích modalit při kolektivním rozhodování se podrobně věnuje např. HÄCKER, ERNST, 2020, op. cit.

²¹ U Evropského soudu pro lidská práva jsou známy případy, kdy stejný soudce, který rozhodoval v „malém“ senátu, zaujal opačný postoj ve velkém senátu. Na tomto poli se otevírá prostor ke studiu, zda k takovému názorovému obratu a v jakých případech dochází i na Ústavním soudu, pokud senát podá návrh na zrušení normy plénu.

²² Nápad poklesl ze 4915 ústavních stížností a dalších návrhů v roce 2012 na 3489 věcí v roce 2021, tedy o 29 %. Na konci roku 2016 leželo před Ústavním soudem 1705 nevyřízených podání, v roce 2021 už jen 756. Blíže viz statistiky vedené na <https://www.usoud.cz/statistika>

témata, soudci si z ní odnesou asi nejpraktičtější poučení z celé knihy. Její velká část se však věnuje vystupování soudců navenek a jako taková by si zasloužila spíše začlenění do samostatné specializované publikace, než že by přinášela mnoho nového k tématu mimoprávních vlivů působících na soudce. V úvodu přitom autoři uvádějí, že prošli na 7 000 mediálních výstupů, není však jasné, k čemu je v této kapitole využili. Konfrontovali s nimi soudce při rozhovorech? Při takovém objemu dat se nabízí např. hledání vztahu mezi medializací konkrétní kauzy v průběhu řízení a výsledkem rozhodnutí²³ nebo sledování, jak se vnímání veřejné podpory Ústavního soudu mění po přijetí sporných rozhodnutí. Obdobně jako výše se zdá, že autoři o sledování přímých dopadů mimoprávních vlivů neusilovali, zajímal je spíše kontext, v jakém soudci pracují, mapování různých vlivů na rozhodování a toho, jak moc si tyto vlivy soudci pustí k tělu.

V závěrečných dvou kapitolách autoři dávají prostor zajímavým výňatkům z rozhovorů se soudci, zprostředkují tak fascinující vhled do jejich uvažování. Takto vedené rozhovory budou na dlouhou dobu unikátním svědectvím o interním fungování Ústavního soudu. I pro soudce muselo být zajímavé na chvíli vystoupit ze spisů a formulovat myšlenky, na něž se je možná nikdo dříve neptal. Mohlo je to přimět zamyslet se nad jejich rolí ve společnosti a lépe si uvědomit působení různých neprávních vlivů. Už to samotné by bylo cenným vkladem publikace. Autoři následně sesbírané poznatky shrnují a obohacují o ně Dyevrův model. Vnáší do něj perspektivu kolektivního rozhodování, kterou Dyevre nezohledňoval. Dále proces přijímání rozhodnutí rozkládají do více různých fází, v nichž osobnost soudce hraje větší roli při prvotní formulaci rozhodnutí, při hlasování už vstupuje do popředí strategický model a ohled na externí vlivy a postoje kolegů.²⁴

Novinkou, kterou autoři přinášejí, je také jejich metoda – anonymní rozhovory se soudci. Ta skutečně přináší pohled, který žádný právní teoretik od stolu zprostředkovat nemůže. Zároveň ale skrývá řádu nástrah. Badatel jimi zkoumá předmět svého studia zprostředkovaně, skrze jeho vnímání dalšími osobami. Výsledek je tak jednak zatížen subjektivními pocity zpovídáných, navíc samotní zpovídání mohou při vědomí tohoto pozorování své chování/výpovědi upravit (Hawthornský efekt). Zkreslení nahrává i anonymita výpovědi, neboť si je dotazovaná osoba vědoma, že její sdělení nelze ověřit.

Proto by bylo užitečné tam, kde je to možné, zkusit v budoucnu výpovědi soudců v reálném světě otestovat. Kdyby se autoři ptali německých ústavních soudců, zda berou ohled na představy politické strany, která je jmenovala, určitě by se zaštitili svou nezávislostí, nestranností a Becketovým efektem. Výzkumy (s. 39) ale ukazují, že němečtí soudci disentují zpravidla

²³ Jak činí např. PHILIPPE, A., OUSS A. “No Hatred or Malice, Fear or Affection”: Media and Sentencing. *Journal of Political Economy*. 2018, roč. 126, č. 5, s. 2134–2178. DOI: <https://doi.org/10.1086/699210>

²⁴ Na základě zkušeností ze svého působení u Ústavního soudu se domnívám, že toto rozfázování je do jisté míry umělé. Soudce zpravodaj musí už při formulaci rozhodnutí brát v potaz jak své postoje, tak postoje zbytku rozhodovací formace, tak vnější vlivy. To zvláště pocítí ujj funkcionáři, kteří nemají vlastní senát, ale při předkládání konceptu rozhodnutí od počátku zohledňují, do jakého senátu vstupují tentokrát. Strategické chování má tedy vliv od počátku, jen se postupně mění dle reakcí zbytku rozhodovacího tělesa na prvotní koncept. Proces formulace rozhodnutí a hlasování o něm není nutně striktně oddělený do zvláštních fází. Koncept se může průběžně přizpůsobovat všem hlasujícím členům soudního tělesa do doby, než nasbírá potřebnou většinu hlasů.

na podporu právě této politické strany. Stejně tak soudci stěžejně explicitně připustí, že činí rozdíl mezi návrhem fyzické či právnické osoby, Chmel ale na statistických datech dokládá mezi soudci v této otázce rozdíl.²⁵ Smyslem takového testování by nemělo být soudce „nachytávat“, ale snažit se kompenzovat zkrslující efekt výzkumu založeného na anonymních rozhovorech.

Kam dál se studiem mimoprávních vlivů? Další precizování stávajících modelů naráží na problém odlišnosti jednotlivých soudů, obecné modely odpovídají jen některým z nich, případně některým odvětvím práva nebo některým vybraným případům.²⁶ Ostatně sami autoři si všimají, že i stejný ústavní design může vlivem politické kultury generovat odlišné výsledky (s. 76). Samotný Dyeveho model se s řadou rozhodnutí Ústavního soudu míjí. Jednak jde o případy, u nichž jsou aplikovaná právní pravidla poměrně jasná a nedávají prostor pro strategizování či světonázorové pŕtky (např. otázky odmítání dovolání, které donedávna Ústavní soud hojně zatěžovaly). Jednak jsou to případy, v nichž ústavní soudci jednoduše vycházejí z ustálené judikatury (např. odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka). Proto lze uzavřít, že autoři se dostávají na hranici metodologicky možného. Další pokusy o upřesňování Dyeveho modelu už by mohly paradoxně vést ke snížení jeho vypovídací schopnosti.

Prostor pro další výzkum se otevírá spíše při hledání váhy různých mimoprávních vlivů mezi sebou navzájem či mezi jimi a právní argumentací²⁷. Nebo už při zmiňovaném ověřování stávajících modelů různými metodami. Pro odborné publikum by mohla být zajímavá otázka, nakolik má blížící se konec mandátu dopad na vstřícnost soudců vůči navrhovatelům, kteří mají v rukách ustavovací proceduru. Vyjádření soudců k této problematice by bylo možné poměřit reálnou rozhodovací praxí Ústavního soudu. Stejně tak by mohla být zajímavá otázka, jak soudci pracují s nedostatkem zdrojů, který se může promítnout do průtahů v řízení.²⁸ Následně by šlo statisticky ověřit, zda delší rozhodovací proces předurčuje, že bude návrhu spíše nevyhověno, či vyhověno. Zda má obecně soudce s většími průtahy tendenci spíše návrhům vyhovovat, nebo nevyhovovat. Samozřejmě takovéto testování klade nároky na dostupnost dat a rovněž ne každé tvrzení je testovatelné.

Předložená kniha ambiciózně vstupuje do zahraničních právně-teoretických debat. Činí tak navíc velmi uživatelsky přívětivou formou open access, za což je nutno autorský tým pochválit. Vybraný model soudcovského rozhodování zasazuje do kontextu českého ústavního soudu a dále ho tříbí. Činí tak převážně na základě rozhovorů s ústavními soudci, což má své nezpochybnitelné přínosy i známé limity. Zároveň shrnuje a reviduje vše, co bylo na toto téma v češtině doposud napsáno. Tím tak připravuje půdu pro budoucí výzkum a ukazuje cestu mnoha dalším pojednáním o Ústavním soudu.

²⁵ CHMEL, 2021, op. cit.

²⁶ FRIEDMAN, B. Taking Law Seriously. *Perspectives on Politics*. 2006, roč. 4, č. 2, 2006, s. 261–276. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1537592706060178>

²⁷ Např. SPAMANN, H., KLÖHN L. Justice is Less Blind, and Less Legalistic, than We Thought: Evidence from an Experiment with Real Judges. *The Journal of Legal Studies*. 2016 roč. 45, č. 2, s. 255–280. DOI: <https://doi.org/10.1086/688861>

²⁸ Tímto směrem už nakročili PAPOUŠKOVÁ, PAPOUŠEK, 2017, op. cit., s. 84–86.